

รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์
ชุดโครงการประเมินสถานภาพการศึกษา

ระบบเศรษฐกิจและระบบนิเวศ

จาริต ดิงศภัทัย

ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สัญญารับทุนเลขที่ PDG 01/049/2540

31 กรกฎาคม 2541

**รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์
ชุดโครงการประเมินสถานภาพการศึกษา**

ระบบเศรษฐกิจและระบบนิเวศ

จาริต ดิงศภัทัย

ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สัญญารับทุนเลขที่ PDG 01/049/2540

31 กรกฎาคม 2541

การประเมินสถานภาพการศึกษา

ระบบเศรษฐกิจและระบบนิเวศ

รายงานฉบับสมบูรณ์

ผศ.ดร.จาริต ดิงศภักดิ์
ศูนย์เศรษฐศาสตร์นิเวศ
คณะเศรษฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

30 กันยายน 2541

บทสรุปเพื่อผู้บริหาร

1. การศึกษาเรื่องระบบเศรษฐกิจกับระบบนิเวศเป็นเรื่องหนึ่งในชุดวิจัยโครงการประเมินสถานภาพการศึกษา
2. การศึกษาเริ่มจากการประมวลข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไท ซึ่งส่วนใหญ่ได้จากการศึกษาด้านภาษาศาสตร์ และมานุษยวิทยา
3. กลุ่มชาติพันธุ์ไท นอกจากที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยแล้ว ยังมีอยู่กระจัดกระจายในประเทศใกล้เคียง ได้แก่จีน พม่า อินเดีย เวียดนาม
4. แนวทางการศึกษาได้กำหนดประเด็นหลักว่าต้องการจะศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างระบบนิเวศในที่ตั้งถิ่นฐาน กับระบบเศรษฐกิจของชุมชนในกลุ่มชาติพันธุ์ไทนั้นๆ ทั้งในด้านการใช้ประโยชน์ การจัดระบบการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้ และแนวคิดด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน
5. กรอบทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์ มี3 แนวด้วยกัน คือ แนวคิดวิถีการผลิตแบบเอเชีย แนวคิดเชิงมานุษยนิเวศวิทยา และแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์พัฒนา ซึ่งล้วนเป็นแนวทางที่จะใช้อธิบายภาพรวมของวิวัฒนาการชุมชนชาวไทยได้
6. ในการศึกษาครั้งนี้ ได้นำแนวคิดแต่ละแนวมาพิจารณาในด้านความสอดคล้องกับข้อมูลที่ใช้ในการนำเสนอแนวคิดนั้นๆ ยกเว้นแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์พัฒนา ซึ่งใช้เป็นกรอบควบคุมในแง่ของการตีความข้อมูลต่างๆ ไป ไม่เจาะจงในระดับพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งโดยเฉพาะ
7. ข้อค้นพบที่สำคัญประการแรกคือระบบนิเวศที่กลุ่มชาวไทยนิยมใช้เป็นที่ตั้งถิ่นฐานคือที่ราบลุ่มในหุบเขา และกิจกรรมเศรษฐกิจที่สำคัญคือการกสิกรรม โดยเฉพาะการปลูกข้าวเป็นอาหารหลัก และมีระบบเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเอง มีการค้าขายและการอุตสาหกรรมน้อยมาก การค้ามีเล็กน้อย เป็นการแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้สิ่งของที่จำเป็นที่ผลิตเองไม่ได้ และการค้าอยู่ในวงแคบ
8. ระบบการจัดการทรัพยากรที่สำคัญ คือระบบการถือครองที่ดิน ลักษณะเด่นของระบบนี้คือการถือกรรมสิทธิ์รวมของชุมชน ไม่มีการให้กรรมสิทธิ์แก่บุคคล แต่ชุมชนจะจัดสรรที่ดินให้บุคคลทำประโยชน์ การจัดสรรนี้จำกัดอยู่เฉพาะสมาชิกของชุมชน ระบบนี้พบได้ทั่วไปในกลุ่มชาวไทย
9. ในระดับสังคมเมือง และรัฐ มีเจ้าแผ่นดินเป็นผู้เป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมด และเจ้าแผ่นดินจัดสรรที่ดินให้แก่ประชาชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ประชาชนมีหน้าที่เสียภาษีในรูปของผลผลิตหรือแรงงานเป็นการตอบแทน ส่วนเจ้าหน้าที่ของรัฐทำงานรัฐเป็นการตอบแทน ที่ดินส่วนที่เป็นของเจ้าแผ่นดิน ได้แรงงานและเจ้าหน้าที่เป็นผู้ทำประโยชน์
10. ในด้านประสิทธิภาพของการผลิต พบว่าผลผลิตอยู่ในระดับต่ำ คือเพียงพอกับการยังชีพ และมีผลผลิตส่วนเกินเล็กน้อยเพื่อการค้าขายแลกเปลี่ยนในขอบเขตจำกัด และการเสียภาษี
11. เทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิตเป็นเทคโนโลยีแบบง่ายซึ่งพัฒนาจากสิ่งซึ่งหาได้ในท้องถิ่น
12. การใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศเป็นไปอย่างผสมผสาน และมีผลกระทบน้อย เนื่องจากข้อจำกัดของเทคโนโลยีที่ใช้ และปริมาณการผลิตที่จำกัด
13. การขยายตัวของการผลิตเป็นไปในลักษณะของการแยกตัวออกไปสร้างระบบการผลิตในรูปแบบเดิม มากกว่าที่จะไปพัฒนาเทคโนโลยีใหม่

14. การอธิบายความจำกัดของการผลิต มีแนวทางที่แตกต่างกัน ในแนวทางวิถีการผลิตแบบเอเชีย ให้ความสำคัญกับปัจจัยทางวัฒนธรรม ที่เน้นความพอใจของสมาชิกชุมชนในการดำรงชีวิตอย่างพอมีพอใช้ แต่ในทางเศรษฐศาสตร์พัฒนา พิจารณาได้ว่าความจำกัดนั้นเป็นผลจากการอยู่อย่างโดดเดี่ยวของชุมชนเหล่านี้ ซึ่งทำให้มีโอกาสจำกัดในการค้าขาย และต้องพึ่งตนเองในระดับสูง เมื่อมีการพัฒนาด้านคมนาคม ลักษณะการผลิตก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว
15. ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรประเภทอื่นๆ เช่นน้ำ พรรณไม้ สัตว์ ไม่มีการศึกษาเท่าไร
16. ข้อจำกัดของการศึกษาในเรื่องนี้คือลักษณะของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องเป็นเรื่องที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น การศึกษาเชิงประจักษ์จึงเป็นการศึกษาเฉพาะสภาพปัจจุบัน แต่ไม่สามารถบอกถึงขอบข่ายการเปลี่ยนแปลงจากในอดีตได้มากนัก
17. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในอนาคต ควรเน้นการศึกษาชุมชนชาวไทนอกประเทศไทย เพราะชุมชนเหล่านี้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่จะต้องเปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาของประเทศเจ้าบ้าน และอาจจะสูญเสียเอกลักษณ์ต่างๆ ได้โดยง่าย เนื่องจากไม่มีการบันทึกเรื่องราวต่างๆ ไว้เป็นหลักฐานมากนัก
18. ในด้านหัวข้อการศึกษา ควรเน้นการศึกษาด้านการใช้ทรัพยากรชีวภาพต่างๆ เช่นด้านพืชสมุนไพร และทรัพยากรอื่นๆ นอกเหนือจากที่เกี่ยวข้องกับการปลูกข้าว เพราะเป็นเรื่องที่ยังขาดการศึกษาอย่างเป็นระบบ

Executive Summary

1. The study on economic systems and ecological systems of the Tai peoples is part of the project on the Review of the Status of Tai Studies, supported by the Thailand Research fund.
2. The study starts from the list of the Tai groups compiled by researchers in the fields of linguistics and anthropology.
3. The Tai peoples are found in Thailand and neighbouring countries, namely China, Myanmar, India and Vietnam.
4. The approach of the study is to focus on the relationship between the ecological system of the Tai settlements and the economic activities carried out in the settlements. Patterns of resource utilization and rules regarding access to resources and distribution of benefits are to be investigated.
5. Three approaches have been used in the study: the Asiatic Mode of Production approach, the ecological anthropology approach and the development economics approach. Each is considered to provide an overarching explanation of the issues under study.
6. The methodology used for the study is to assess the approach against the data from which the approach is derived. The development economic approach is an exception to this but is used instead as a system of logic to provide a general interpretation of the data presented.
7. The first important finding is that the tai peoples show a preference for settling in river valley areas. The main economic activity is the planting of rice for food. The economy is geared to provide subsistence, there is limited trade and manufacturing.
8. The main resource management system concerns the allocation of land holdings. Ownership of land is vested in the community, and land is allocated to members of the community for use as long as the membership stands. This system is found in general among the tai groups.
9. At the urban and state level, the head of state claims the right of ownership of all lands. The head of state allocates land to the people and officials. People pay tax in return for the right to use the land, while officials are paid by the proceeds from the land holding. The head of state obtains labour to work on his land.
10. Productivity of the land use is considered low, basically sufficient for subsistence and limited trading and tax payment.
11. Technology used in the production of rice is simple, and based on locally available resources.
12. The use of the ecosystem is closely integrated with production. There is low impact on the ecosystem, due partly to the low level of production, and also to the low level of technology.
13. The expansion of production takes the form of replication of the pattern in new areas, rather than the development of technology.

14. To explain the limited level of production, there are two alternative explanations. One is the cultural explanation, which puts emphasis on the people's preference for the simple life. The alternative, development economic explanation, considers the isolation of these communities to be the main constraint to trade and therefore the expansion of production. The isolation necessitates a high degree of self-reliance. However, when communications improve, commercialization can proceed rapidly.
15. Information of other aspects of ecosystems - such as water resources, forest, biodiversity, is lacking.
16. The main limitation of the study of this subject is that the subject matter is one that evolves constantly. Empirical research can at best look at the present situation, but is of limited use in explaining the process of evolution.
17. Recommendations for future studies are to encourage the study of tai groups outside Thailand, for the reason that these groups are situated in a rapidly changing environment within their host countries. The lack of documentation may cause the information about specifically tai practices and ideas to be lost forever.
18. The subject of the study should focus on the use of various biological resources, such as herbal medicines, and other resources apart from those related to rice production, because these subjects lack systematic studies.

การประเมินสถานภาพการศึกษา: ระบบเศรษฐกิจและระบบนิเวศ

1. การประมวลความรู้

1.1 การแสวงหาข้อมูล

การศึกษาเรื่องระบบเศรษฐกิจกับระบบนิเวศของกลุ่มชาติพันธุ์ไท อาศัยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ โดยในขั้นต้น ได้สำรวจเอกสารจากรายชื่อที่มีอยู่ จากนั้นได้มุ่งไปที่เอกสารที่มีขอบเขตตรงกับหัวข้อของการศึกษา คือเรื่องของระบบเศรษฐกิจ และระบบนิเวศ

1.2 การจำแนกประเภทเอกสาร

ในการจำแนกเอกสารที่ใช้ในการศึกษา ได้พบว่าเอกสารที่มีอยู่อาจจำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ ประเภทสารคดีทั่วไป ซึ่งเป็นเอกสารประเภทบรรยายสิ่งที่ผู้เขียนได้เห็นมาจากการเดินทาง หรือการสังเกต

การศึกษาเฉพาะที่หรือกลุ่มอย่างเป็นระบบ เป็นการศึกษาประเภทที่เฉพาะกลุ่ม โดยมีระเบียบวิธีวิจัยที่ชัดเจน เช่นวิทยานิพนธ์ในระดับต่างๆ ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลเฉพาะกิจที่ได้จากการศึกษานั้น

การศึกษาประเภทรวบยอด เป็นการศึกษาประเภทวิเคราะห์และประมวลผลเพื่อเสนอแนวทางการศึกษาใหม่ โดยใช้ข้อมูลจากหลายๆแหล่งในการสังเคราะห์ประมวลผล การศึกษาครั้งนี้ จัดอยู่ในประเภทสุดท้าย กล่าวคือนำข้อมูลจากหลายๆแหล่งมาประมวลสรุป เพื่อหาข้อค้นพบ และนำเสนอแนวทางการศึกษาที่ควรดำเนินการต่อไปในอนาคต

2. การประเมินสถานภาพ

2.1 กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

จากการสำรวจเอกสารที่จำแนกไว้แล้ว พบว่ามีความหลากหลายในด้านกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างระบบเศรษฐกิจกับระบบนิเวศของกลุ่มชาติพันธุ์ไทต่างๆ แนวทางที่พบในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มี 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

- แนวทางสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวประวัติศาสตร์ ภายใต้การนำของรศ.ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา โดยการสนับสนุนทางการเงินด้วยทุนประเภทสำนักคิดของสกว. ซึ่งสรุปได้เป็นแนวคิดวิถีการผลิตแบบเอเชียกับการอธิบายหมู่บ้านไทย (ภาคพัฒนา วิทยุประไพ 2540)
- แนวทางการศึกษาประเภทมานุษยวิทยา ดังเช่นงานของทานาเบ (1994) และ

- การศึกษาเชิงเศรษฐศาสตร์พัฒนาการ โดย เป็นการศึกษาเศรษฐกิจทั่วไป แต่เจาะจงกลุ่มเป้าหมายของการศึกษาที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไท ซึ่งในทางปฏิบัติ จะเป็นการศึกษาถึงเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย

เนื่องจากการศึกษาประเภทที่ 3 เป็นการศึกษาที่ใช้แนวคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ทั่วไป ซึ่งไม่เจาะจงในด้านความพิเศษของกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ จึงจะถือว่าแนวคิดที่เป็นกรอบในกลุ่มนี้เป็นกลุ่มควบคุม เพื่อเป็นบรรทัดฐานสำหรับใช้เปรียบเทียบกับการศึกษาในกรอบอื่นๆ ที่กล่าวถึงในสองอันดับแรก

แนวคิดในการเลือกใช้นโยบายเศรษฐกิจศาสตร์สากลเป็นบรรทัดฐานนั้น เนื่องจากการศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์ ย่อมมีวัตถุประสงค์ที่จะชี้ชัดว่าพฤติกรรมของคนในกลุ่มนั้นๆ มีความพิเศษเฉพาะตัวอันเนื่องจากการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์นั้นหรือไม่อย่างไร ถ้าปรากฏว่ามีความพิเศษที่พิสูจน์ได้ น่าจะแสดงถึงความสำคัญในการที่จะนำเรื่องของชาติพันธุ์มาพิจารณาในการศึกษาที่เกี่ยวข้องต่อไป แต่ถ้าไม่มีความพิเศษ ก็แสดงว่าในเรื่องนั้น กลุ่มดังกล่าวก็มีพฤติกรรมที่เป็นสากล

ในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจกับระบบนิเวศ เป็นเรื่องพื้นฐานของความดำรงอยู่และวิวัฒนาการของมนุษยชาติ ไม่ว่าจะเป็นเผ่าพันธุ์ชาติพันธุ์ใด ดังนั้น หากพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ไท มีความพิเศษเฉพาะตัว ก็จะเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะอาจจะถือเป็นแนวทางการวิวัฒนาการของมนุษยชาติที่อาจเป็นแบบอย่างทางเลือกสำหรับประชากรของโลกต่อไปได้

ในที่นี้ จะเสนอแนวคิดของแต่ละแนวทางที่กล่าวข้างต้น ก่อนที่จะพิจารณาข้อมูลเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ไทต่อไป

วิธีการผลิตแบบเอเชียกับการอธิบายหมู่บ้านไทย

ในการที่จะระบุว่าแนวคิดวิธีการผลิตแบบเอเชียที่ใช้ในการอธิบายความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทเป็นอย่างไร จะขอนำข้อความที่แสดงถึงแนวคิดนี้เป็นพื้นฐาน ดังนี้

.....พื้นฐานที่สุดของวิธีการผลิตของวิธีการผลิตแบบเอเชียในสายตาของหมู่บ้านก็คือระบบชุมชนของหมู่บ้าน อันเป็นเอกภาพของทั้งพลังการผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิต ระบบการเมือง และระบบอุดมการณ์ บนพื้นฐานของโลกทัศน์เรื่องความสอดคล้องกับธรรมชาติ ชีวิตชุมชน และการต่อสู้กับรัฐภายใต้กรอบความคิดแบบเป็นองค์รวมในแบบของชาวบ้าน มีพัฒนาการบนเส้นทางของตัวเอง ในบริบททั้งทางสภาพแวดล้อมและทางสังคมของตัวเอง โดยมีเป้าหมายเป็นของตัวเองที่ไม่ใช่ความเป็นทุนนิยม ...

ในรายละเอียดของแนวคิดนี้นั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญที่ผู้เสนอได้ระบุไว้ดังนี้

ชุมชนหมู่บ้าน

ชุมชนหมู่บ้านในวิถีการผลิตแบบเอเชีย นั้น หมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านจะเป็นเสมือนโลกเล็กๆ ในตัวเอง ประกอบด้วยครัวเรือนหลายๆครัวเรือนอาศัยอยู่ร่วมกัน โดยที่แต่ละครัวเรือนทำการผลิตอาหารและเสื้อผ้าใช้เอง จึงมีความเพียงพอเบื้องต้นในระดับครัวเรือน และภายในหมู่บ้านมีช่างฝีมือทำงานหัตถกรรมที่ต้องใช้ความชำนาญเฉพาะอย่าง หมู่บ้านมีความเพียงพอในตัวเองทางเศรษฐกิจ โดยแทบไม่ต้องพึ่งพาอาศัยภายนอกเลย แต่ละหมู่บ้านตั้งอยู่เป็นอิสระ ไม่ขึ้นแก่กัน และมีการติดต่อกันน้อยมาก

ชุมชนเป็นองค์กรที่สำคัญมากสำหรับสมาชิกของชุมชนเพราะ

"บุคคลจะเข้าถึงปัจจัยต่างๆที่จำเป็นต่อการดำรงชีพได้ ก็โดยผ่านการเป็นสมาชิกของชุมชนเพียงสถานเดียว" .. ระบบกรรมสิทธิชุมชน กรรมสิทธิเหนือที่ดินเป็นของชุมชน ปัจเจกชนไม่ได้เป็นเจ้าของที่ดินที่ตนทำการเพาะปลูก .. บุคคลมีเพียงสิทธิในการครอบครองเพื่อทำประโยชน์จากที่ดิน และการครอบครองนี้จะทำได้ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นเป็นสมาชิกของชุมชนเท่านั้น พลังการผลิตอยู่ในระดับต่ำ การผลิตขึ้นอยู่กับปัจจัยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ... เทคนิคการผลิตและเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบง่ายๆที่ชุมชนพัฒนาขึ้นมาให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นของตน โดยอาศัยประโยชน์จากสภาพที่เป็นอยู่ของธรรมชาติมากกว่าที่จะเปลี่ยนแปลงธรรมชาติให้เข้ากับความต้องการของตน

การแบ่งงานกันทำไม่มีเฉพาะ ประสิทธิภาพการผลิตจึงต่ำ และไม่ค่อยมีผลผลิตส่วนเกิน หรือมีก็น้อย ทว่าเพียงพอต่อการดำรงอยู่ของชีวิตในชุมชน

อย่างไรก็ดี ในชุมชนยังมีการกิจส่วนรวมบางอย่างที่มีความจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของชุมชนโดยรวม .. ชุมชนต้องการให้บางคนในหมู่บ้านประกอบภารกิจเหล่านี้ จึงเกิดมีการแบ่งงานกันทำขึ้นในระดับหนึ่งที่ไม่สูงนัก เพื่อตอบสนองต่อความจำเป็นร่วมกันของชุมชน และชุมชนจะเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายสำหรับการดำรงชีพของผู้ที่ไม่ได้ทำการผลิตเพื่อการยังชีพของตนเองเหล่านี้

ระบบอุดมการณ์(ของชุมชน)สอดคล้องและสนับสนุนต่อระบบการผลิตและระบบความสัมพันธ์ในชุมชนอย่างเข้มแข็ง ตั้งแต่ระดับที่พื้นฐานที่สุด คือระดับของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ ไปจนถึงระดับของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ... กลไกด้านอุดมการณ์ของหมู่บ้านจะแสดงตัวออกมาผ่านชนบประเพณีของชุมชน ซึ่งเป็นตัวกำหนดแบบแผนพฤติกรรมในทุกๆด้านของทุกคนในหมู่บ้าน

เมื่อหมู่บ้านเติบโตขยายตัวใหญ่ขึ้น ก็จะมีการอพยพโยกย้ายผู้คนบางส่วนออกไปตั้งเป็นหมู่บ้านใหม่ ซึ่งมีทุกสิ่งทุกอย่างเหมือนกับหมู่บ้านเดิม..

รัฐ

ในกรอบของวิถีการผลิตแบบเอเชีย บทบาทของรัฐคือเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นมาทำหน้าที่ดูแลผลประโยชน์ส่วนรวมระหว่างชุมชน และค่อยๆพัฒนาขึ้นจนมีความซับซ้อนมากขึ้น มีอำนาจมากขึ้น รัฐอ้างตนเป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมดครอบคลุมไปบนกรรมสิทธิของชุมชนอีกทีหนึ่ง การอ้างสิทธิของรัฐนำมาซึ่งความชอบธรรมในการดึงดูตส่วนเกินจากหมู่บ้านเพื่อมาหล่อเลี้ยงรัฐเอง ในรูปของภาษี ซึ่งรัฐเรียกเก็บจากชุมชน ไม่ใช่จากปัจเจกชนในชุมชน รัฐติดต่อกับตัวหัวหน้าหมู่บ้าน โดยไม่เข้ามายุ่งเกี่ยว...ภายในหมู่บ้าน หัวหน้าหมู่บ้านมีฐานะพิเศษ คือเป็นตัวแทนของหมู่บ้านในสายตาของรัฐ และเป็นตัวแทนของการสื่อสารกับรัฐในสายตาของคนในหมู่บ้านไปด้วยพร้อมๆกัน

การเก็บภาษี และการกิจของรัฐทำให้รัฐจำเป็นต้องมีการปกครองที่เข้มแข็ง จึงต้องมีศูนย์กลางอำนาจหรือศูนย์กลางการปกครอง ซึ่งได้แก่เมือง เมืองเป็นที่คล้ายค่ายทหาร ไม่ใช่ศูนย์กลางการค้าอย่างเมืองในยุโรปปลายยุคพิวตัล ไม่มีการพัฒนาที่แตกต่างไปจากชุมชนหมู่บ้านทั่วไป

ความสัมพันธ์กับธรรมชาติ

ตามแนวทางวิถีการผลิตแบบเอเชียนี้ ได้แสดงถึงความสัมพันธ์กับธรรมชาติไว้ดังนี้ หลังการผลิตวางตัวอยู่บนสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นหลัก... ลักษณะการผลิตของชุมชนเป็นการผลิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ เกื้อกูลและอาศัยกัน เป็นความยั่งยืน ไม่ทำลายล้างธรรมชาติอันเป็นรากฐานทางทรัพยากร ซึ่งก็คือรากฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านเอง ... การหาเก็บจากธรรมชาติ เป็นรากฐานที่มั่นคงสำหรับความเพียงพอของชุมชน ชุมชนหมู่บ้านต้องมีอย่างน้อยก็ป่าเล็กๆและแหล่งน้ำ เพื่อหนุ้รับการดำรงอยู่ของชุมชนเอาไว้...

การที่มีส่วนเกินน้อย ไม่ใช่เพราะว่าหลังการผลิตอยู่ในระดับต่ำ ทว่าเป็นเพราะทิศทางของการพัฒนาการผลิตเองมีลักษณะประนีประนอมและสอดคล้องกับธรรมชาติ จึงทำให้ส่วนเกินถูกผลิตออกมาอย่างจำกัดด้วยความจงใจ..

ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน

แสดงออกผ่านทางการแลกเปลี่ยน ซึ่งวางอยู่บนพื้นฐานของชีวิตชุมชน ..

ถือเป็นการให้ปันกันระหว่างญาติพี่น้อง เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเสียมากกว่าที่จะแลกเปลี่ยนสิ่งของกันจริงๆ ส่วนที่แลกกันก็ไม่ได้ใส่ใจว่ามูลค่าของสิ่งของนั้นจะเทียบเท่ากันหรือไม่ ..แต่ใส่ใจว่าผู้ที่เรติดต่อกับแลกเปลี่ยนด้วยนั้น เดือดร้อนขาดแคลนอะไร .. และสิ่งที่ให้ไปนั้นเพียงพอแล้วหรือยัง..

ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน

อย่างไรก็ดี ยังคงมีบางสิ่งที่หมู่บ้านไม่สามารถผลิตได้เอง แต่ต้องนำเข้าจากภายนอก สภาพการณ์เช่นนี้ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน...

คนบางกลุ่ม..ดำรงชีวิตด้วยการเดินทางค้าขายระหว่างถิ่นต่างๆที่มีความแตกต่างกันและมีทรัพยากรไม่เหมือนกัน .. ชุมชน(จึง)ไม่ใช่โลกที่ปิดตายเสียทีเดียว การติดต่อสื่อสารระหว่างชุมชน..มีบทบาทอย่างมากในด้านการพัฒนารูปแบบการผลิต การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม และในทางระบบความคิด

ความสัมพันธ์กับรัฐ

รัฐอยู่ในฐานะผู้ขูดรีดส่วนเกินจากหมู่บ้าน ในรูปแบบต่างๆ เช่นแรงงาน หรือสิ่งของ หรือเงินตรา อย่างไรก็ตาม ความกระทบกระทั่งต่อการผลิต มีขนาดที่จำกัด คือส่งผลต่อการผลิตในหมู่บ้านน้อยมากจนถึงไม่มีเลย.. หมู่บ้านยังคงดำเนินไปบนวิถีเดิมได้โดยไม่ต้องเกี่ยวกับรัฐมากไปกว่าการมอบส่วนเกินนี้ไปให้

แนวคิดเชิงมานุษยวิทยาของทานาเบ

ในที่นี้จะนำเสนอแนวคิดเชิงมานุษยวิทยา ซึ่งจะใช้ของทานาเบเป็นตัวแทน ทานาเบเสนอว่าในการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ จะต้องมีส่วนกลางคือเทคโนโลยี ซึ่งจะต้องสะท้อนถึงทั้งสภาพของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและกระบวนการทัศน์ทางสังคม ทานาเบใช้คำว่า practical technology เพื่อแสดงถึงระบบความสัมพันธ์นี้ โดยให้ความหมายดังนี้

practical technology is ... a generative scheme of practices in general.. is able to continuously reproduce similar practices among the same group of people, but can manage to adapt effectively to environmental relations and to solve associated problems...practical technology .. often takes an institutionalised form which defines detailed technical procedures and social regulations for appropriate and sustainable use of ..resources.. practical technology organises almost every practice in farming both at the individual and collective levels, through bodily transmission and accumulation without any institutional system of inculcation or any discursive prescriptions.

แนวคิดเรื่อง practical technology นี้ ทานาเบใช้ในการอธิบายลักษณะการทำเกษตรกรรมของคนไทใน สอง พื้นที่ คือในบริเวณภาคเหนือ และภาคกลางของประเทศไทยปัจจุบัน ขอบเขตของการอธิบายจำกัดอยู่ในระดับชุมชนที่ทานาเบทำการศึกษา และไม่ได้เลยไปถึงการอธิบายโครงสร้างชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน หรือประเด็นของรัฐกับชุมชน เหมือนกับแนวคิดวิถีการผลิตแบบเอเชีย

แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก

ในทางการวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์ ถือว่าการผลิตเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นโดยเจตนา โดยมีผู้ผลิตและผู้บริโภคเป็นผู้ตัดสินใจภายใต้ข้อจำกัดและเงื่อนไขต่างๆ ในด้านของผู้บริโภคนั้น ความต้องการถูกกำหนดโดยการพิจารณาประโยชน์ที่จะได้จากการบริโภคของสิ่งหนึ่งเทียบกับที่จะได้จากการบริโภคสิ่งอื่นๆ โดยมีข้อจำกัดทางด้านงบประมาณหรือรายได้ ทางด้านผู้ผลิตก็มีการตัดสินใจในการผลิตโดยการเลือกใช้ปัจจัยการผลิตต่างๆ ตามที่มีความรู้หรือเทคโนโลยีที่มีอยู่ เพื่อตอบสนองความต้องการที่มีอยู่ ธรรมชาติถือเป็นปัจจัยการผลิตประเภทหนึ่ง ซึ่งมีกฎเกณฑ์การเข้าถึงที่กำหนดโดยกติกาบางอย่างเช่นกลไกตลาดหรือระเบียบทางสังคมอย่างใดอย่างหนึ่ง ลักษณะทางพลวัตของการตัดสินใจเหล่านี้จะขึ้นอยู่กับสภาพที่เป็นอยู่ในแต่ละขณะ โดยที่ผู้ตัดสินใจนั้นๆ เป็นคนที่ตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ในลักษณะที่ว่ามีเป้าหมายในการตัดสินใจที่จะให้เกิดประโยชน์สูงสุดภายใต้ข้อจำกัดที่ตนประสบ

ในแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลักนี้ เน้นการตัดสินใจระดับปัจเจกชนเป็นหลัก ในลักษณะที่เป็นตัวแทนของผู้ตัดสินใจ แต่เมื่อนำมาอธิบายพฤติกรรมในระดับชุมชนหรือรัฐ ก็จะต้องปรับลักษณะการอธิบายให้สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของผู้ตัดสินใจ โดยถือว่าผู้ตัดสินใจนั้นจะมีอยู่แล้วในบทบาทต่างๆ จากการกำหนดโดยปัจจัยอย่างอื่น เช่นประวัติศาสตร์ ขนบประเพณี หรือกฎเกณฑ์ทางสังคม แล้วแต่กรณี แต่เมื่ออยู่ในสภาพอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วก็จะมีการตัดสินใจอย่างที่จะอธิบายได้ตามหลักเศรษฐศาสตร์ และหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ ก็ยังสามารถนำมาใช้ในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากการตัดสินใจนั้นได้

2.2 ทิศทางและวิธีการศึกษา

ทิศทางและวิธีการศึกษาในที่นี้ จะเป็นการพิจารณาข้อมูลจากเอกสารที่นำมาศึกษา ว่าสอดคล้องกับแนวคิดเชิงทฤษฎีตามที่ได้อธิบายไว้ข้างต้นอย่างไร การศึกษาจะจำกัดอยู่ในด้านของกรณีศึกษาที่นำมาพิจารณา เนื่องจากข้อจำกัดทางข้อมูลที่มีอยู่ เพราะปรากฏว่าข้อมูลที่มีอยู่ไม่ครอบคลุมทุกกลุ่มชาติพันธุ์ไทยที่มีการระบุไว้ประการหนึ่ง และจากการที่มีการอ้างว่าแนวคิดนั้นๆ สามารถที่จะอธิบายปรากฏการณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยที่มีอยู่ได้เป็นอย่างดีประการหนึ่ง ซึ่งหมายความว่า ถ้ากรณีที่ยกมาพิจารณาไม่สอดคล้องกับแนวคิดนั้นๆ ก็แสดงว่าแนวคิดนั้นยังไม่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ที่ต้องการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโดยรวมได้ ถึงแม้ว่าจะอธิบายได้เฉพาะบางกรณี

ในลำดับนี้ ควรที่จะพิจารณาถึงลักษณะของข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการศึกษา และวิธีการวิเคราะห์ที่นำมาใช้กับข้อมูลนั้นๆ ก่อน เพราะทั้งสองประเด็นมีผลต่อข้อสรุปที่จะได้จากการศึกษา การศึกษาเชิงวิธีการผลิตแบบเอเชีย ได้จากการใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลระดับหมู่บ้านจากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในหมู่บ้าน เป็นหลัก การสัมภาษณ์ถามถึงประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ลักษณะการจัดการทรัพยากร เช่น ที่ดิน น้ำ การผลิต การใช้ประโยชน์จากผลผลิต การแบ่งปันผลผลิต เป็นต้น เหตุที่ผู้ศึกษาใช้วิธีการศึกษาเช่นนี้ อธิบายว่าเป็นข้อมูลที่ยังไม่ได้รับการบันทึกไว้เป็นหลักฐาน ข้อมูลที่ปรากฏเป็นหลักฐานนั้น ผู้ศึกษาพิจารณาว่าเป็นข้อมูลฝ่ายรัฐ ซึ่งเป็นฝ่ายปฏิปักษ์กับชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชนไม่ปรากฏ เพราะ

"ชุมชนได้ถูกทำลายความทรงจำ ถูกทำลายประวัติศาสตร์โดยรัฐ" ชุมชนอยู่ในสภาพครึ่งหลับครึ่งตื่น ไม่รู้จักตัวเอง ไม่เข้าใจตัวเองชัดเจน การที่ชุมชนจะฟื้นมีชีวิต มีฐานะ บทบาท ความชอบธรรม และมีพลังได้ จะต้องรื้อยกรองประวัติศาสตร์ของตัวเองขึ้นมา และเมื่อประวัติศาสตร์ชุมชนมีความแจ่มชัดขึ้นมาแล้ว ก็จะมีคามมั่นใจมากขึ้นในขบวนการพัฒนาระบบเครือข่ายแห่งชุมชน

บทบาทของผู้ศึกษาคือการ

"ช่วยกันพัฒนาระบบนี้ให้เป็นระบบเกี่ยวโยงกันทั้งภาค ทั้งประเทศ เป็นระบบแห่งชาติ จุดหมายเบื้องต้นคือคานอำนาจและต่อต้านการทุจริตของรัฐและระบบทุนนิยม จุดหมายต่อไปคือขยายกิจกรรมของชุมชน จุดหมายสุดท้ายคือแทนที่รัฐและระบบทุนนิยมทั้งหมด .."

ในที่นี้ จะตั้งข้อสังเกตว่าถึงแม้ว่าเจตนาของผู้ทำการศึกษาย่อมเป็นเรื่องของปัจเจก ที่จะกำหนดวัตถุประสงค์ในการศึกษาของตนอย่างไรก็ได้ ที่สำคัญคือการดำเนินการในด้านระเบียบวิธีการศึกษา เช่นการรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ประมวลผลจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษา จะต้องมีความเป็นวิชาการในระดับหนึ่ง เพื่อให้ได้ความน่าเชื่อถือในผลการศึกษานั้น มิฉะนั้นแล้ว การศึกษาดังกล่าวก็จะเป็นงานโฆษณาชวนเชื่อเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกคล้อยตามเท่านั้น

ในประเด็นนี้ ข้อจำกัดที่สำคัญของการศึกษาที่รองรับแนวคิดวิธีการผลิตแบบเอเชียคือที่มาของข้อมูล ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ ในหมู่บ้านที่มีลักษณะเฉพาะบางประการ ข้อมูลลักษณะนี้ย่อมมีประโยชน์ในตัวเอง แต่ถ้าจะขยายความจากข้อมูลประเภทนี้เท่านั้น ก็น่าจะเป็นสิ่งที่ต้องระมัดระวัง เพราะไม่สามารถบอกได้ว่ามีความเป็นตัวแทนของปรากฏการณ์ คือกลุ่มชาติพันธุ์ไท ที่เป็นหัวข้อของการศึกษาเพียงไร อย่างไรก็ดี ผู้ศึกษาได้เสนอว่า "เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีตมีลักษณะใกล้เคียงหรือเหมือนกับวิธีการผลิตแบบเอเชีย" ซึ่งหมายความว่าข้อสรุปดังกล่าวมีความเป็นสากลสำหรับที่จะอธิบายถึงความเป็นไปของกลุ่มชาติพันธุ์ไทได้ และมีตัวอย่างของ

การเสนอความคิดเช่นนี้ในการศึกษาชุมชนในภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งผู้ศึกษาได้ระบุว่า “ภาคใต้คือภาพจำลองของชีวิตชนบทในยุคเก่าให้แก่ของทุกภาคของไทยเป็นภาพโบราณของภาคอื่น ความห่างไกลจากศูนย์อำนาจและศูนย์เศรษฐกิจทำให้หมู่บ้านภาคใต้รักษาชีวิตแบบเดิมไว้ได้มากกว่าทุกภาค” และในการเสนอข้อสรุปบางประการจากการศึกษาในภาคใต้ ก็มีการเสนอแนวคิดว่าคุณลักษณะที่กล่าวถึงนั้นได้“ปรากฏในประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยของชาวไทเผ่าต่างๆและในทุกภาคของประเทศไทย” จึงถือได้ว่าภาคใต้เป็นตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทแต่เดิม

การสรุปในลักษณะดังกล่าวนี้ อาจจะมีข้อโต้แย้งได้ในกรอบทฤษฎีอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากแนวคิดเศรษฐศาสตร์ธรรมดาที่อธิบายพฤติกรรมในกรอบของเงื่อนไขที่ร่วมสมัยในขณะของการตัดสินใจนั้นๆ และไม่เจาะจงว่าเป็นความเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ใดใด แต่หากเป็นการตัดสินใจของคนที่มีเหตุผล (rational economic man) ซึ่งการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ จะนำเสนอเป็นกรณีเฉพาะเรื่องในลำดับต่อไป ในด้านสาระของข้อค้นพบจากการศึกษา

ถ้าไม่ใช่ข้อมูลจากการบอกเล่าแล้วจะใช้ข้อมูลอะไร

เรื่องของการศึกษาวิวัฒนาการของระบบเศรษฐกิจกับระบบนิเวศ เป็นเรื่องที่ซับซ้อนเพราะทั้งสองสิ่งนี้เป็นพื้นฐานของการดำรงอยู่ของกลุ่มชนที่รวมตัวกันขึ้นเป็นสังคมที่ชัดเจน สังคมย่อมมีประวัติความเป็นมาของสังคม มีการจัดระเบียบสังคมเพื่อรักษาสภาพของสังคม (หรือที่เรียกว่าการผลิตซ้ำ) และเพื่อความคงอยู่ ดังนั้น การศึกษาจะต้องพิจารณาถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องแบบเบ็ดเสร็จไม่ว่าจะเป็นข้อมูลระดับปัจเจก เช่นการบอกเล่า หรือข้อมูลจากการสังเกต เช่นการสำรวจ การทำสัมภาษณ์ ตลอดจนข้อมูลเอกสารต่างๆ เท่าที่จะมีอยู่ และต้องครอบคลุมมิติต่างๆของสังคม เช่นด้านกฎหมาย ขนบประเพณี วรรณกรรม ศาสนา ฯลฯ แล้วจึงนำข้อมูลเหล่านี้มาประกอบเป็นภาพรวมเป็นการสรุปรวบยอด จึงจะพอที่จะสร้างความน่าเชื่อถือได้ ถ้าขาดการประเมินข้อมูลในลักษณะเบ็ดเสร็จแล้ว ข้อสรุปที่ได้ก็จะเป็นข้อสรุปด้านเดียว ที่มีความน่าสนใจและมีประโยชน์ในตัวเองอย่างไม่น่าปฏิเสธ แต่จะถือว่าเป็นภาพรวมของสังคมทั้งหมดคงจะไม่ได้

ตัวอย่างของงานที่ใช้ข้อมูลหลายอย่างประกอบกันเพื่อหาข้อสรุปที่จะนำมาใช้ในที่นี้ได้แก่งานของยรรยง จิระนคร(เจียแนจอง) เรื่อง วัฒนธรรมข้าวและการจัดระเบียบสังคม ศึกษากรณีไทลื้อเมืองเชียงรุ่งสิบสองพันนาในอดีต (ไม่มีวันที่) ซึ่งจะได้นำมาเสนอในลำดับต่อไปเป็นการเปรียบเทียบกับแนวทางการวิเคราะห์อื่นๆด้วย

2.3 ประเด็นและคำถามหลัก

ประเด็นหลักในการศึกษาคือ ความสัมพันธ์ระหว่างระบบเศรษฐกิจกับระบบนิเวศของชุมชนที่จัดอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ไท เป็นไปตามแนวคิดหนึ่งแนวคิดใดที่มีการนำเสนอไว้ ข้างต้นเพียงไร เพราะแนวคิดแต่ละแนวมีลักษณะของแนวคิดรวบยอด ที่จะอธิบายลักษณะโดยรวมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่ต้องการศึกษา และเป็นแนวคิดที่แยกขาดจากกันในทุกด้าน

คำถามข้างต้นนี้เป็นคำถามแบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งไม่สามารถจะตอบได้ง่ายๆ เพราะในความเป็นจริงแล้วลักษณะของสังคมหนึ่งๆประกอบด้วยมิติต่างๆที่มารวมตัวกันอย่างมีเหตุผลและความสอดคล้องซึ่งกันและกัน ดังนั้น ในการที่จะอธิบายภาพรวมนั้น ก็จำเป็นต้องแยกแยะประเด็นที่จะต้องอธิบายออกเป็นประเด็นย่อยๆ แล้วจึงพิจารณาว่าจากประเด็นย่อยสู่ประเด็นหลักนั้นมีความสอดคล้อง ความเป็นเหตุเป็นผลกันเพียงไร ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ จะเสนอประเด็นดังต่อไปนี้

- ลักษณะการทำกิจกรรมเศรษฐกิจที่จะต้องพึ่งพิงระบบนิเวศเป็นอย่างไร
- ลักษณะของการเข้าถึงปัจจัยการผลิตในระบบนิเวศเป็นอย่างไร
- ลักษณะของการแบ่งปันประโยชน์ที่ได้จากกิจกรรมดังกล่าวเป็นอย่างไร
- ลักษณะต่างๆดังกล่าวนั้นมีความเฉพาะเจาะจงที่จะแสดงถึงการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทได้เพียงไร

2.4 ขอบเขตและความลุ่มลึก

ในด้านของขอบเขตและความลุ่มลึก แนวคิดแต่ละแนวจะอธิบายลักษณะที่ปรากฏของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไท โดยไม่ต้องอาศัยการอ้างอิงปัจจัยอื่นๆนอกเหนือจากที่ระบุไว้ เพราะเป็นแนวคิดแบบเบ็ดเสร็จที่สมบูรณ์ในตัวเอง

2.5 สารของข้อค้นพบที่สำคัญ

ลักษณะการทำกิจกรรมเศรษฐกิจที่จะต้องพึ่งพิงระบบนิเวศเป็นอย่างไร

จากหลักฐานต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ไท พบว่ามีข้อสรุปร่วมกันคือกลุ่มชาติพันธุ์ไทเป็นชุมชนกสิกรรม คือทำการเพาะปลูกเป็นหลัก โดยเฉพาะคือการปลูกข้าวเป็นอาหาร โดยที่การปลูกข้าวเป็นพื้นฐานของการจัดระเบียบสังคมในด้านต่างๆ

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานสำหรับการปลูกข้าวคืออยู่ในที่ลุ่มที่มีน้ำท่วมเป็นเวลานาน เพื่อให้ข้าวได้เจริญเติบโต ในพื้นที่มีคนกลุ่มชาติพันธุ์ไทตั้งถิ่นฐานอยู่ มักจะเป็นที่ราบในหุบเขา จึงมีน้ำไหลจากภูเขา และในหุบเขาก็มีความยากลำบากในการคมนาคม จึงเป็นเหตุให้ต้องสร้างการพึ่งตนเองในระดับสูง เพราะไม่สามารถจะทำการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากับผู้อื่นได้โดยง่าย ประการหนึ่ง และผลผลิตจากการปลูกข้าวก็คงจะสูงพอที่จะเลี้ยงตัวเองได้ประการหนึ่ง จึงทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ไทสามารถดำรงอยู่ในลักษณะที่ดูเหมือนจะไม่เปลี่ยนแปลงในโครงสร้างหลักมาตั้งแต่สมัยโบราณ

ในประเด็นเรื่องลักษณะการตั้งถิ่นฐานนั้น คงจะเป็นข้อยุติได้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์ไทเลือกที่จะอยู่มนบริเวณที่ลุ่ม เพราะมีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ เหมาะสมกับการปลูกข้าว ซึ่งให้ผลผลิตเพียงพอแก่การเลี้ยงตัวเอง

ลักษณะดังกล่าวสามารถนำมาใช้กับชุมชนในภาคใต้ของประเทศไทยได้ คือมีการตั้งถิ่นฐานในที่ลุ่มชายทะเล แต่เนื่องจากลักษณะทางธรรมชาติของพื้นที่ เป็นคาบสมุทร และอยู่ในเส้นทางการค้า จึงทำให้มีชุมชนตั้งถิ่นฐานอยู่ตามจุดการค้าต่างๆ ในสมัย(คริสต์)ศตวรรษที่ 7-9 คนที่อยู่ในชุมชนเหล่านี้เป็นชาวมองโกลอยด์ต่างๆ เช่นมอญ เขมร และมีชาวอินเดีย จีน อาหรับที่มาค้าขาย ส่วนคนดั้งเดิมเป็นพวกชาติพันธุ์นิกรอยด์ ชาไก จนกระทั่งศตวรรษที่ 13 คนไทยจึงเริ่มปรากฏตัวในพื้นที่ภาคใต้ และนำวัฒนธรรมการปลูกข้าวมาสู่พื้นที่ และจากการที่มีการตั้งชุมชนในพื้นที่หลายลักษณะ คือริมทะเล ทำการค้าขายและประมง ในที่ราบลุ่มทำนา บนพื้นที่เขาก็ทำสวนและเก็บหาของป่า จึงมีการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างกันเกิดขึ้น

แต่ถ้าจะถามว่าการเลือกตั้งถิ่นฐานในที่ลุ่มเป็นลักษณะเฉพาะของชาติพันธุ์ไทหรือไม่ คงจะต้องตอบว่าไม่ เพราะในแหล่งที่ตั้งถิ่นฐานของเหล่าคนไททั้งหลาย ก็ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆตั้งถิ่นฐานอยู่ด้วย ดังที่ปรากฏในประเทศจีนตอนใต้ตามตำนานประวัติศาสตร์จีนสมัยโบราณ ซึ่งตามเหตุผลทางสากลแล้วก็น่าจะพิจารณาได้ว่าที่ราบลุ่มเหล่านี้มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะกับการเพาะปลูก จึงดึงดูดให้คนต่างๆไม่ว่าชาติพันธุ์โดยยากเข้ามาตั้งถิ่นฐานทั้งสิ้น และนำไปสู่การแย่งชิงทรัพยากรและการจัดองค์กรของสังคมเพื่อการนี้อย่างซับซ้อน และเป็นประเด็นที่จะหยิบยกขึ้นมาพิจารณาต่อไป

ลักษณะของการเข้าถึงปัจจัยการผลิตในระบบนิเวศเป็นอย่างไร

ลักษณะการเข้าถึงทรัพยากรในที่นี้ครอบคลุมการแบ่งสรรปันส่วนทรัพยากรที่มีอยู่ในหมู่สมาชิกชุมชน ตลอดจนการแสวงหาทรัพยากรเพิ่มขึ้นเพื่อตอบสนองการขยายตัวของชุมชน โดยที่กิจกรรมเศรษฐกิจหลักคือการปลูกข้าว ทรัพยากรที่สำคัญคือที่ดิน และน้ำ ส่วนรองลงมาคือเทคโนโลยีการเพาะปลูก ซึ่งเป็นปัจจัยที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์จากธรรมชาติที่ติด

จากการศึกษาต่างๆพบว่าในระบบสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทมีลักษณะของการถือครองที่ดินคล้ายกัน คือถือว่าที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของหัวหน้าชุมชน โดยที่มีเจ้าแผ่นดินเป็นผู้แบ่งสรรสิทธิในการครอบครองที่ดินให้แก่สมาชิกเพื่อการใช้ประโยชน์ แต่ไม่ให้กรรมสิทธิ์ และการแบ่งสรรสิทธิในการใช้ที่ดินนี้สัมพันธ์กับสถานภาพของบุคคลนั้นในสังคม โดยทั่วไปจะมีการแบ่งสรรที่ดินในลักษณะดังนี้

การครอบครองโดยบุคคลเพื่อใช้ส่วนตัวและครอบครัว ลักษณะการครอบครองเช่นนี้ใช้กับที่ดินส่วนใหญ่ โดยที่ผู้ครอบครองจะมีสิทธิในผลผลิตจากที่ดิน แต่จะต้องเสียภาษีให้แก่เจ้าแผ่นดินส่วนหนึ่ง อาจจะเป็นแรงงาน หรือเป็นผลผลิตก็ได้แล้วแต่กรณี ตัวอย่างที่ดินในลักษณะนี้ได้แก่นาไทเมืองในแคว้นเชียงรุ่ง เป็นต้น

การครอบครองที่ดินของเจ้าแผ่นดินเอง ในกรณีนี้ เจ้าแผ่นดินจะมีคนทํานาให้ เพื่อเป็นการสร้างผลผลิตให้แก่เจ้าแผ่นดินโดยตรง สำหรับที่จะนำไปใช้ในกิจการต่างๆในการปฏิบัติภารกิจของเจ้าแผ่นดิน และเพื่อเลี้ยงดูบรรดาเจ้าหน้าที่อื่นๆที่ทำงานให้กับเจ้าแผ่นดิน

การครอบครองที่ดินโดยเจ้าหน้าที่ระดับสูงที่ทำหน้าที่แทนเจ้าแผ่นดินในการบริหาร ลักษณะการถือครองที่ดินเช่นนี้เป็นการตอบแทนการปฏิบัติงานให้แก่เจ้าแผ่นดิน เช่นให้ที่ดินแก่เจ้าหน้าที่ซึ่งไปปกครองบ้านเมืองอื่นๆในอาณาเขต

ลักษณะการเข้าถึงที่ดินเช่นนี้ปรากฏในกลุ่มชาติพันธุ์ไทในประเทศจีนจนถึงสมัยปัจจุบัน (ประมาณ คศ.1950) และเป็นลักษณะการปกครองของคนไทยในประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา จนถึงสมัยกรุงเทพฯ ก่อนที่จะมีการปฏิรูปการปกครองให้มีรูปแบบอย่างสากลในสมัยรัชการที่ 5

กล่าวได้ว่าระบบการจัดสรรที่ดินเช่นนี้เป็นระบบพื้นฐานที่ใช้กันอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ไท เพราะการตั้งถิ่นฐานในภาคใต้ ในกรณีของชุมชนเกิดใหม่ก็เป็นลักษณะที่เกิดจากการที่ประชาชน

จำนวนหนึ่งไม่ยอมรับบทบาทหน้าที่ในการเสียภาษี จึงได้หลบหนีไปตั้งชุมชนขึ้นใหม่ในที่ซึ่งฝ่ายปกครองไม่สามารถใช้อำนาจปกครองได้อย่างเต็มที่

ในด้านของการจัดการทรัพยากรน้ำ มีการศึกษาในลุ่มน้ำภาคเหนือของไทย และที่มีการอธิบายในงานของทานาเบ ว่ามีการจัดการในระดับหมู่บ้าน ว่ามีการแบ่งงานกันทำ มีการมอบหมายหน้าที่ให้คนกลุ่มหนึ่งมีหน้าที่จัดการดูแลแหล่งน้ำ ทางส่งน้ำจากแหล่งธรรมชาติสู่ไร่นา และควบคุมการดูแลรักษาระบบการจัดการน้ำให้อยู่ในสภาพที่ใช้การได้เป็นประจำ โดยชุมชนต้องมีการที่จะดูแลให้ค่าตอบแทนแก่คนกลุ่มนี้

ในส่วนของเทคโนโลยีการผลิต การศึกษาทั่วไประบุว่าเทคโนโลยีที่ใช้เป็นแบบง่ายๆ ใช้อุปกรณ์ที่หาได้จากวัสดุท้องถิ่น ใช้แรงสัตว์ในการเตรียมดิน ส่วนการดำเนินการอื่นๆ ก็ใช้การระดมแรงคนเป็นครั้งคราว เช่นตอนปักดำ และตอนเก็บเกี่ยว และการทำงานก็ทำทั้งในระดับครัวเรือน และระดับชุมชน แต่ข้อมูลด้านการจัดการแรงงานนี้ยังมีน้อยมาก

ในส่วนของคำอธิบายการใช้ทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน ซึ่งได้รับความสนใจในแนวคิดวิธีการผลิตแบบเอเชีย ว่ามีการใช้อย่างทะนุถนอม อย่างยั่งยืน ฯลฯ การประเมินสถานการณ์การศึกษาพบว่ายังมีการศึกษาในประเด็นนี้น้อยมาก โดยเฉพาะในส่วนของพฤติกรรมของชาวไทนอกประเทศไทย จึงไม่สามารถสรุปได้ในขั้นนี้ว่าแนวคิดดังกล่าวจะเป็นจริงเพียงไร

อย่างไรก็ดี จากลักษณะการใช้ทรัพยากรแบบดั้งเดิม และจากลักษณะการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองและมีส่วนเกินเล็กน้อยสำหรับการเสียภาษี ซึ่งไม่ค่อยจะเสียอย่างเต็มที่นั้น เป็นไปได้ว่าผลของการใช้ทรัพยากรจะมีน้อย เพราะการผลิตใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติ แทนที่จะเปลี่ยนแปลงธรรมชาติ และที่สำคัญคือขาดแรงจูงใจที่จะทำการผลิตในปริมาณมาก เนื่องจากสภาพที่ตั้งของชุมชนไม่อำนวยต่อการค้า เช่นชุมชนในประเทศจีน หรือที่อำนวยต่อการค้า ก็ขาดปัจจัยสนับสนุนด้านธรรมชาติ เช่นในภาคใต้ของประเทศไทย จึงมีอยู่กรณีเดียวที่กล่าวได้ว่ามีโอกาสทางการค้าดีกว่าชุมชนไทอื่นๆ คือชุมชนไทที่อยุธยา แต่ข้อจำกัดของอยุธยา คือขาดเทคโนโลยีในการจัดการน้ำในพื้นที่ขนาดใหญ่ ซึ่งก็ทำให้ไม่สามารถผลิตได้ในปริมาณมากอีกเช่นกัน (การจัดการน้ำในลุ่มน้ำเจ้าพระยาไม่ได้เริ่มจนกระทั่งสมัยต้นศตวรรษที่ 20 เมื่อเริ่มมีโครงการชลประทานตามแบบตะวันตก)

ข้อมูลที่น่าสนใจที่เสนอว่าข้อจำกัดทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่ชะลอการพัฒนาพลังการผลิตของชุมชนไทยในที่ต่างๆ เป็นข้อมูลที่กระจัดกระจาย แต่ต้องการนำเสนอในที่นี้ เพื่อชี้ให้เห็นว่า การตีความข้อมูลนั้นเป็นประเด็นสำคัญทางด้านระเบียบวิธีการศึกษา

ในการศึกษาเศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ ซึ่งผู้ศึกษาต้องการเสนอว่าเป็นแบบอย่างของวิธีการผลิตแบบเอเชียที่มีคุณสมบัติอันพึงปรารถนาหลายประการ ปรากฏข้อความดังต่อไปนี้

การแลกเปลี่ยนระหว่างหมู่บ้านเกิดขึ้นเพื่อให้มีผลผลิตครบตามความต้องการ แลกเปลี่ยนเพื่อให้พอในการดำรงชีพ เสริมความสามารถในการพึ่งตนเอง .. เป็นการแลกเปลี่ยนในระบบเศรษฐกิจทำมาหากิน ที่วงเขตการผลิตเพื่อยังชีพขยายอาณาบริเวณออก ไม่ใช่การแลกเปลี่ยนในระบบทุนนิยม คือไม่ใช่การค้าเพื่อหาส่วนเกิน เพื่อกำไร

ตัวอย่างของการแลกเปลี่ยนดังกล่าวนี้ คือการแลกเปลี่ยนระหว่างหมู่บ้านทำนา กับหมู่บ้านประมง ขนแลกเปลี่ยนกับข้าว และหมู่บ้านทำสวนขอแลกเปลี่ยนผลไม้กับข้าว

ประเด็นที่สำคัญในทางเศรษฐศาสตร์คืออัตราแลกเปลี่ยน ระหว่างของต่างๆ การศึกษาในแนววิธีการผลิตแบบเอเชียเน้นว่าผลผลิตที่แลกเปลี่ยนกันนั้นเป็นลักษณะของการให้เปล่า ไม่มีการคิดราคา ซึ่งมีพื้นฐานจากระบบเครือญาติ และการรวมกำลังกันสู้กับธรรมชาติ และเน้นว่าการแลกเปลี่ยนระหว่างหมู่บ้านนี้เป็นผลจากการสืบทอดถ่ายทอด (ของวัฒนธรรม) มากกว่าเป็นผลจากความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ

ตลาดนัดที่มีการแลกเปลี่ยนเป็นตลาดน้ำใจ เพราะเป้าหมายของการแลกเปลี่ยนไม่ใช่กำไรหรือประโยชน์ทางวัตถุความร่ำรวย แต่เป็นการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน

ข้ออธิบายดังกล่าวนี้ ดูจะขัดแย้งกับหลักเศรษฐศาสตร์เป็นอย่างมาก เพราะเมื่อพิจารณาลักษณะของการแลกเปลี่ยน ก็จะต้องมีการขนส่งของต่างๆ เป็นระยะทางไกลแล้ว ยังเป็นเรื่องของการหาของที่จะต้องใช้ในการดำรงชีวิตด้วย ซึ่งถ้าไม่มีระบบราคาในการแลกเปลี่ยนแล้ว ก็ดูเหมือนกับว่าชาวไทในภาคใต้จะมีระบบเศรษฐกิจที่อยู่นอกเหนือคำอธิบายโดยหลักเศรษฐศาสตร์ทั่วไป และอาจจะมีลักษณะเฉพาะที่เรียกว่าเป็นแบบของชาติพันธุ์ไทได้

แต่ถ้าจะลองใช้คำอธิบายในทางเศรษฐศาสตร์ ว่าการแลกเปลี่ยนที่ดูว่าไม่มีราคานั้น เป็นเพราะของที่เกี่ยวข้องในการแลกเปลี่ยนเป็นของที่ไม่มีราคาจริงๆ เพราะเป็นผลผลิตส่วนเกินจากที่เหลือใช้ แล้วจึงนำมาแลกเปลี่ยน ก็จะเป็นการตีความในทางเศรษฐศาสตร์ได้โดยตรงทางหนึ่ง และอีกทางหนึ่งก็เป็นการแลกเปลี่ยนในตลาดที่ไม่สมบูรณ์ เพราะมีผู้ซื้อผู้ขายน้อยราย เนื่องจากความลำบากในการคมนาคม ชาวบ้านไม่สามารถเดินทางไกลๆพร้อมกับผลผลิตของตนได้ ดังนั้น ไม่ว่าจะมีผลผลิตเท่าไร ก็จะต้องนำมาแลกเปลี่ยน เพื่อให้ได้ของที่ตนต้องการใช้เป็นการตอบแทน ในกรณีนี้ การที่ไม่มีอัตราแลกเปลี่ยนหรือราคาที่แน่นอนเป็นเพราะผลผลิตที่นำมาแลกเปลี่ยนไม่แน่นอน และไม่สามารถเก็บไว้ได้ เช่นเมื่อจับปลามาแล้วก็ต้องรีบนำมาแลกเปลี่ยน เพราะมิฉะนั้น ปลา ก็จะเน่าเสียก่อน ดังนั้นเป็นต้น และผลไม้ก็เช่นกัน มีผลผลิตเฉพาะฤดูกาล มีเท่าไรก็ต้องเอามาแลกเปลี่ยน และแลกเปลี่ยนได้เท่าไรก็ต้องรับ เพราะไม่มีทางเลือกอื่น ในขณะที่หมู่บ้านทำนาอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบ เพราะข้าวเป็นผลผลิตที่สามารถเก็บรักษาได้นาน หมู่บ้านทำนาจึงสามารถกำหนดราคาข้าวในการแลกเปลี่ยนได้ตามใจ ส่วนที่ว่าอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างของต่างๆจะเป็นอย่างไรนั้น ไม่มีข้อมูลที่จะนำมายืนยันได้ว่าเป็นราคาน้ำใจอย่างไร แต่ในการศึกษานั้นเองก็มีข้อมูลว่า “(ของ)ค่อยมี(ราคา)เมื่อพวกเจ๊กมาอยู่” ซึ่งบ่งชี้ว่าสิ่งที่เป็นข้อจำกัดในการเพิ่มผลผลิตต่างๆ น่าจะเป็นข้อจำกัดด้านตลาด คือไม่มีตลาดรับซื้อของเหล่านี้ มากกว่าที่จะเป็นข้อจำกัดทางด้านการผลิต และข้อมูลที่ยืนยันแนวทางการตีความดังกล่าวนี้ คือการที่ภาคใต้ได้กลายเป็นพื้นที่ปลูกยางพาราอย่างกว้างขวาง ทั้งๆที่ในวัฒนธรรมการผลิตและบริโภคแต่เดิมของคนไทก็ไม่ได้มีอะไรเกี่ยวข้องกับยางพาราเลย (เช่นไม่มีการกล่าวถึงในศิลาจารึกสมัยสุโขทัย เป็นต้น)

กรณีการปลูกยางพาราเป็นตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์แบบวิถีการผลิตเอเชียอีกประเด็นหนึ่ง คือการรักษาความสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อม เพราะการปลูกยางพาราใช้วิธีถางป่าขยายไปสู่พื้นที่ใหม่เป็นวิธีการปกติ ซึ่งทำให้สูญเสียคุณประโยชน์ต่างๆที่ควรจะได้จากป่าโดยสิ้นเชิง เพื่อแลกกับประโยชน์ที่เป็นตัวเงินจากการปลูกยางพารา ซึ่งทำให้เกิดคำถามว่าวิถีการผลิตแบบเอเชียมีพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมยังลึกเพียงไร หรือเป็นเพียงปรากฏการณ์ผิวเผินที่สังเกตได้ในกรณีของชุมชนที่อยู่นอกกระบวนการค้าระหว่างประเทศ เนื่องจากข้อจำกัดทางคมนาคมเพียงอย่างเดียว

ลักษณะของการแบ่งปันประโยชน์ที่ได้จากกิจกรรมดังกล่าวเป็นอย่างไร

ประเด็นที่สำคัญในการพิจารณาเรื่องการเข้าถึงทรัพยากรคือ การจัดการดังกล่าวทำให้ได้ผลผลิตอย่างไร ตามหลักเศรษฐศาสตร์นั้น ผลผลิตที่ได้จากการผลิตย่อมต้องมีจำนวนมากกว่าปัจจัยการผลิตที่เข้าไป มิฉะนั้นแล้วก็เป็นการค้ากำไรที่ไม่คุ้ม ในประเด็นนี้ ทานาเบได้เสนอ

ข้อมูลว่าผลผลิตที่ได้จากการทำนาจะมีส่วนเกินเล็กน้อย หลังจากที่ได้ประเมินถึงความต้องการ การบริโภคของครัวเรือนและความต้องการใช้จ่ายอื่นๆ ซึ่งจะได้จากการแลกเปลี่ยนผลผลิตจำนวน นี้กับผู้อื่นแล้ว ดังนั้น จึงมีประเด็นในการพิจารณาเรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์ 2 ประเด็น คือ ผล ผลิตรวมมีปริมาณเท่าไร และมีการแบ่งสรรผลผลิตจำนวนนี้อย่างไร

ถ้าพิจารณาจากข้อมูลผลผลิตแล้ว พบว่าผลผลิตที่ได้อยู่ในระดับที่เพียงพอกับความต้องการ แต่เป็นผลผลิตที่มีประสิทธิภาพในการผลิตต่ำ ปัญหาที่ต้องการคำตอบคือผลผลิตต่ำนี้เกิด จากสาเหตุอะไร

ความต้องการในการเพิ่มผลผลิตจะมาจากสาเหตุหลัก 2 ประการ คือ เมื่อมีความต้องการ เพื่อยังชีพมากขึ้น เช่นมีประชากรเพิ่มขึ้น หรือเมื่อมีโอกาสที่จะแลกเปลี่ยนกับของอย่างอื่นที่ตน ต้องการมากขึ้น หรือเมื่อมีความต้องการเก็บภาษีเพิ่มขึ้น

การเพิ่มผลผลิตก็มีทางเลือกได้หลักๆ คือการเพิ่มการผลิตโดยการทำให้ซ้ำในรูปแบบเดิม เช่น การขยายพื้นที่เพาะปลูก หรือการเพิ่มผลผลิตโดยการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิต เช่น การเปลี่ยนพันธุ์ การบำรุงดิน การจัดการน้ำให้ดีขึ้น เป็นต้น

ในเอกสารที่ศึกษาไม่ปรากฏการศึกษาที่เจาะจงถึงการวิเคราะห์ในประเด็นนี้อย่างละเอียด แต่ลักษณะการเพิ่มผลผลิตที่ปรากฏในหลักฐานประวัติศาสตร์ ได้แก่การเพิ่มโดยการผลิตซ้ำ คือ การขยายพื้นที่เพาะปลูกด้วยการอพยพย้ายคนออกไปตั้งถิ่นฐานใหม่ เป็นหลัก

น่าจะสันนิษฐานว่าในสมัยดั้งเดิมรูปแบบการขยายตัวของชุมชนชาติพันธุ์ไทน่าจะเป็ นขบวนการเช่นนี้ คือการย้ายถิ่นไปเรื่อยๆเมื่อชุมชนมีประชากรมากขึ้น และเข้าไปจับจองที่ดินที่มี ลักษณะที่ต้องการ เช่นในที่ลุ่มน้ำต่างๆในประเทศไทย ซึ่งมีชุมชนอื่นอยู่มาก่อนแล้ว แต่กลุ่มคนไทก็ เข้ามาแทรกซึมและต่อมาก็รวมตัวกันขึ้นเป็นกลุ่มก้อน สามารถขับไล่เจ้าของเดิม และสร้างสังคม ของตนขึ้นมาแทน เช่นที่ปรากฏในประวัติศาสตร์สุโขทัย ประวัติศาสตร์เชียงใหม่ ประวัติศาสตร์ ออยุธยา ตลอดจนประวัติศาสตร์เมืองนครศรีธรรมราช เป็นต้น แต่การขยายตัวในลักษณะนี้ มีข้อ จำกัดที่สำคัญคือความจำกัดของที่ดิน และเมื่อเข้ามาถึงบริเวณที่ตั้งของประเทศไทยปัจจุบันแล้ว ก็ ไม่มีที่ให้เคลื่อนย้ายต่อไปอีกได้ เพราะชาวไทไม่มีเทคโนโลยีในการเดินเรือทะเลเช่นชาติพันธุ์อื่นๆ ประวัติศาสตร์การย้ายถิ่นของชาวไทจึงจบลงที่พื้นที่ประเทศไทยปัจจุบันนี้ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้น

มา ส่วนคนไทยที่เหลืออยู่ในประเทศจีนปัจจุบันก็ต้องปรับสภาพความเป็นอยู่ให้สอดคล้องกับสภาพ
ทางการเมืองการปกครอง ในฐานะคนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งในแต่ละประเทศที่ตนตั้งถิ่นฐานอยู่นั้น

ประเด็นการแบ่งปันผลผลิตที่ได้นั้น ดูจะเป็นประเด็นที่ไม่ค่อยมีการโต้แย้งเท่าไร ว่าผลผลิต
ส่วนหนึ่งเก็บไว้เพื่อการบริโภคเอง ส่วนหนึ่งไว้เพื่อแลกเปลี่ยน และอีกส่วนหนึ่งเพื่อเสียภาษี ซึ่ง
ส่วนสุดท้ายนี้คือผลผลิตส่วนเกินที่เป็นประเด็นความสนใจของวิธีการผลิตแบบเอเชียเป็นพิเศษ คำ
ถามคือผลผลิตส่วนเกินนี้มีจำนวนมากน้อยเพียงไร

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าถ้าผลผลิตส่วนเกินนี้สูง รัฐก็จะสามารถพัฒนาขึ้นได้มาก ดังนั้น
การที่รัฐไทยไม่ได้พัฒนาในประเทศจีน แต่มาพัฒนาในประเทศไทย จึงน่าจะเป็นประเด็นที่ควร
พิจารณา

จากการประมาณการของยรรยง พบว่าส่วนเกินหรือภาษีที่เก็บได้ในเขตเมืองเชียงรุ่ง อัน
เป็นพื้นที่ชาวไทยที่ใหญ่ที่สุดในประเทศจีนนั้น มีไม่มาก แสดงว่าสภาพการผลิตในพื้นที่นั้นไม่เอื้อ
อำนวยแก่การขยายตัวของชุมชน

ในด้านชุมชนในพื้นที่ประเทศไทย การขยายตัวของอาณาจักรทางภาคเหนือของไทย เช่น
เชียงใหม่ สุโขทัย น่าจะสัมพันธ์กับขนาดของพื้นที่ราบลุ่มในหุบเขา ในแต่ละบริเวณ และการที่
อาณาจักรสุโขทัยเสื่อมไปเมื่อเทียบกับอยุธยา ก็น่าจะเกี่ยวกับการที่อยุธยามีความได้เปรียบในด้าน
พื้นที่ที่กว้างขวางกว่ากันมาก ทำให้รัฐอยุธยาสามารถรวบรวมผลผลิตส่วนเกินมาดำเนินการขยาย
อาณาเขตได้มากกว่า

ในด้านของภาคใต้ ชุมชนที่เกิดขึ้นตั้งอยู่ในพื้นที่จำกัด ดังนั้นจึงไม่สามารถขยายขนาดได้
เท่าเทียมกับที่เกิดขึ้นในบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยา

ลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นมีความเฉพาะเจาะจงที่จะแสดงถึงการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทได้
เพียงไร

จากการสรุปผลการตีความข้อมูลต่างๆตามแนวทางการวิเคราะห์ที่เสนอมานี้ 3 แนวทาง
แล้วนั้น จะพิจารณาประเด็นที่ว่าลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างระบบเศรษฐกิจกับระบบนิเวศที่พบ

ในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทต่างๆ นั้น มีลักษณะเฉพาะที่เป็นของกลุ่มชาติพันธุ์เพียงไร และแตกต่างจากคำอธิบายโดยแนวคิดเศรษฐศาสตร์สากลเพียงใด

การที่จะตอบคำถามนี้ จะต้องแยกแยะชุมชนไทออกตามพื้นที่ของการตั้งถิ่นฐาน เช่นในประเทศจีนตอนใต้ ในประเทศไทยปัจจุบัน โดยแยกแยะเป็นภูมิภาคต่างๆ ซึ่งมีความหลากหลายอยู่โดยธรรมชาติ ซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจด้านการผลิตและการใช้ทรัพยากร เพราะจำเป็นต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้และต้นทุนในการผลิต ภายใต้กรอบของเทคโนโลยีที่มีอยู่ ประกอบกับโอกาสในด้านการตลาดของผลผลิตนั้นจากพื้นที่นั้นๆ

อย่างไรก็ดี ข้อสรุปที่ต้องการนำเสนอจากการประมวลความรู้ในครั้งนี้ คือการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างระบบเศรษฐกิจและระบบนิเวศของกลุ่มชาติพันธุ์ไทนั้น สามารถใช้หลักการและทฤษฎีเศรษฐศาสตร์สากลมาใช้ได้ โดยที่หลักการดังกล่าวจะสามารถอธิบายสิ่งที่ปรากฏได้อย่างมีเหตุผล ในขณะที่แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวประวัติศาสตร์ ในรูปแบบของวิถีการผลิตแบบเอเชีย อาจจะไม่สอดคล้องกับข้อมูลที่ปรากฏ

โดยสรุป ความสัมพันธ์ระหว่างระบบเศรษฐกิจกับระบบนิเวศของชาวไทเป็นไปตามหลักเศรษฐศาสตร์ทั่วไป ที่สนับสนุนการผลิตเพื่อยังชีพในอันดับแรก การผลิตในลักษณะนี้ อาศัยธรรมชาติเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ มีการใช้เทคโนโลยีระดับต่ำ ให้ผลผลิตต่ำ การพัฒนาระบบสังคมเพื่อการควบคุมการจัดสรรทรัพยากรก็เป็นไปอย่างง่าย ๆ วิวัฒนาการในประวัติศาสตร์ของสังคมมีน้อย เนื่องจากรูปแบบของการเพิ่มผลผลิตเป็นไปในทางการขยายพื้นที่มากกว่าการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต ผลผลิตรวมอยู่ในระดับต่ำเพราะระบบสังคมไม่สนับสนุนการสร้างส่วนเกินจากการผลิต เพราะมีการเก็บภาษีส่วนเกินในรูปแบบต่างๆ กันมาตลอดในยุคประวัติศาสตร์ ข้อจำกัดทางด้านการคมนาคมเป็นข้อจำกัดที่สำคัญในการพัฒนาหลังการผลิต แต่เมื่อมีโอกาสทางการค้าเกิดขึ้น ชุมชนก็สามารถตอบสนองกับความต้องการที่เพิ่มขึ้นได้อย่างรวดเร็ว โดยการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี เช่นการปลูกพืชใหม่เพื่อสนองความต้องการของตลาด และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่นการเปลี่ยนระบบการถือครองที่ดินจากที่ดินรวมเป็นที่ดินส่วนบุคคล

ข้อถกเถียงที่ยังค้างอยู่คือการที่จะชี้ชัดว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้น เป็นผลจากปัจจัยภายใน เพื่อตอบสนองต่อเงื่อนไขภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไป หรือเป็นการที่ปัจจัยภายนอกสร้างความกดดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การที่จะแยกแยะและชี้ชัดในประเด็นนี้มีความสำคัญต่อการมอง

วิวัฒนาการของสังคมชาวไทยในอนาคต เพราะเป็นประเด็นว่าสังคมไทยนั้นมีพลังในตัวเองที่จะเปลี่ยนแปลงเพื่อการดำรงอยู่ในสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้เพียงไร

2.6 การวิเคราะห์เปรียบเทียบ

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้นำผลการศึกษาของนักวิชาการ 3 กลุ่มมาพิจารณา โดยใช้ผลงานบางชิ้นเป็นตัวแทนดังนี้

นักวิชาการไทย ใช้งานของสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองเชิงประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะแนวคิดวิถีการผลิตแบบเอเชียจากมุมมองของหมู่บ้าน

นักวิชาการเอเชีย จากงานของทานาเบและยรรยง จิระนคร

นักวิชาการสากล ไม่มีงานเฉพาะ แต่ใช้แนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลักเป็นพื้นฐาน

ในการเปรียบเทียบการวิเคราะห์ตามแนวทั้งสามนี้ ผลการศึกษาที่ว่างงานของนักวิชาการเอเชีย ที่สามารถเข้าถึงข้อมูลพื้นฐานและครอบคลุมหลายด้าน สามารถสร้างความกระจ่างในการเข้าใจปรากฏการณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยในเรื่องของระบบเศรษฐกิจกับระบบนิเวศได้ในระดับหนึ่ง โดยที่สามารถสร้างภาพที่สมเหตุสมผลจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเฉพาะพื้นที่ได้ และคำอธิบายในส่วนนี้ ก็สอดคล้องกับคำอธิบายที่ได้จากพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์สากล ส่วนการอธิบายในแนวของเศรษฐศาสตร์การเมืองนั้น ยังมีปัญหาในเชิงเจตนาของการศึกษา ปัญหาในด้านระเบียบวิธีการศึกษา และปัญหาในการตีความจากข้อมูล และที่สำคัญคือปัญหาด้านเจตนารมณ์ของการศึกษา ซึ่งมีลักษณะเป็นการส่งเสริมการพัฒนาการเมืองเฉพาะกลุ่ม ซึ่งอาจจะมีผลต่อการดำเนินการศึกษาในด้านอื่นๆได้

2.7 นักวิชาการไทยและต่างประเทศ

ในประเด็นนักวิชาการไทยและต่างประเทศ เมื่อพิจารณาถึงจุดยืนและความเป็นกลางทางวิชาการแล้ว สรุปว่านักวิชาการต่างประเทศจะมีความเป็นวิชาการมากกว่า เนื่องจากเจตนาในการศึกษาอาจจะไม่เกี่ยวข้องกับบทบาทและกลไกของสังคมไทยโดยตรง ในขณะที่นักวิชาการไทยนั้น ยังคงเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และมีสำนึกในบทบาททางสังคมของตนสูง ซึ่งเป็นข้อที่ควรระวังในการพิจารณาผลงานของนักวิชาการไทยว่ามีความเป็นวิชาการเพียงไร แน่แน่นอนว่านักวิชาการต้องสามารถแยกแยะบทบาทของตนได้ ระหว่างการวางตัวเป็นกลางในการศึกษาข้อมูลและการตีความกับการที่จะนำผลการศึกษาไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์อื่นใด